

Endelig bruger forfatteren også de fire teser for lidt. Han bruger tesaerne til at udlede emner for den empiriske undersøgelse, hvilket kun kan siges at være fornuftigt. Men der mangler en afsluttende diskussion af, i hvilket omfang undersøgelsen har be- eller afkræftet tesaerne. Der er godt nok en afsluttende opsummering på ca. halvanden side, men det er alt for lidt. En langt mere indgående diskussion af dette spørgsmål ville have været på sin plads, især i betragtning af at forfatteren selv understreger, at emnet er meget lidt teoretisk udbygget.

Jørgen Christensen
Institut for Statskundskab

Tage Kaarsted, *Regeringen, vi aldrig fik. Regeringsdannelsen 1975 og dens baggrund*, Odense: Odense Universitetsforlag, 1988, 128 s., kr. 188,00.

Professor Tage Kaarsted er ikke blot samtidshistoriker, men også lidt af en politisk institution, når det drejer sig om regeringsdannelser i Danmark. Til hans tidligere bøger om dette emne føjer sig nu en analyse med fokus på »firkløvet, der blev borte« i 1975. Kaarsted fulgte (naturligvis) begivenhederne på nærmeste hold og blev i nogle tilfælde rådspurgt af aktørerne: »Det er klart, at dette forhold indebærer en risiko for sammenblanden af aktør- og observatørrollen« (s. 117). Men Kaarsted indskrænkede sine svar til, hvad der var parlamentarisk sædvane, og mener ikke selv at have haft indflydelse på hændelsesforløbet.

Imidlertid har Kaarsted synspunkter på, hvad der er rigtigt og forkert vedrørende regeringsdannelser. Han har også meninger om hvilke reformforslag, der ikke bør gennemføres. Mere herom nedenfor.

Bogens forholdsvis få sider er mættet med informationer om talrige udviklede begivenhedsforløb og rummer desuden en række morsomme illustrationer af især Bo Bojesen samt adskillige korte biografier af centrale politiske aktører. Noteteknikken er ikke særlig venlig over for den, der nu engang skal læse noter (og som derfor må konstatere at noterne 36 og 176 mangler), men sikkert over for andre, der også kan få stort udbytte af bogen. Kaarsted skriver i et meget levende sprog, der afspejler en nær føling med politik og politikeres tænkemåde. Han har dertil bevaret en positiv holdning til det parlamentariske liv, som det leves i Danmark, trods den ubehagelige atmosfære af »nid og nag og gensidig mistænksomhed« (s. 114), der kunne konstateres specielt i 1975.

Fremstillingen er spændende som en bedre kriminalroman. Selvom man kender resultatet, overraskes man gang på gang af det komplicerede spil, der faktisk foregik mellem partierne. Mere foruroligende er det at få dokumenteret, at partierne ikke altid selv havde kontrol over begivenhederne. Der er spegede situationer og taktiske manøvrer i læssevis. Kaarsted taler om, at tidligere tiders forholdsvis ukomplicerede rådgivning vedrørende regeringsdannelser i 1975 havde udviklet sig til »et stadig mere pokeragtigt spil« (s. 111). Selv en habil spilteoretiker vil komme på en prøve i et forsøg på at forklare aktørernes handlinger og det deraf

Endelig bruger forfatteren også de fire teser for lidt. Han bruger tesaerne til at udlede emner for den empiriske undersøgelse, hvilket kun kan siges at være fornuftigt. Men der mangler en afsluttende diskussion af, i hvilket omfang undersøgelsen har be- eller afkræftet tesaerne. Der er godt nok en afsluttende opsummering på ca. halvanden side, men det er alt for lidt. En langt mere indgående diskussion af dette spørgsmål ville have været på sin plads, især i betragtning af at forfatteren selv understreger, at emnet er meget lidt teoretisk udbygget.

Jørgen Christensen
Institut for Statskundskab

Tage Kaarsted, *Regeringen, vi aldrig fik. Regeringsdannelsen 1975 og dens baggrund*, Odense: Odense Universitetsforlag, 1988, 128 s., kr. 188,00.

Professor Tage Kaarsted er ikke blot samtidshistoriker, men også lidt af en politisk institution, når det drejer sig om regeringsdannelser i Danmark. Til hans tidligere bøger om dette emne føjer sig nu en analyse med fokus på »firkløvet, der blev borte« i 1975. Kaarsted fulgte (naturligvis) begivenhederne på nærmeste hold og blev i nogle tilfælde rådspurgt af aktørerne: »Det er klart, at dette forhold indebærer en risiko for sammenblanden af aktør- og observatørrollen« (s. 117). Men Kaarsted indskrænkede sine svar til, hvad der var parlamentarisk sædvane, og mener ikke selv at have haft indflydelse på hændelsesforløbet.

Imidlertid har Kaarsted synspunkter på, hvad der er rigtigt og forkert vedrørende regeringsdannelser. Han har også meninger om hvilke reformforslag, der ikke bør gennemføres. Mere herom nedenfor.

Bogens forholdsvis få sider er mættet med informationer om talrige udviklede begivenhedsforløb og rummer desuden en række morsomme illustrationer af især Bo Bojesen samt adskillige korte biografier af centrale politiske aktører. Noteteknikken er ikke særlig venlig over for den, der nu engang skal læse noter (og som derfor må konstatere at noterne 36 og 176 mangler), men sikkert over for andre, der også kan få stort udbytte af bogen. Kaarsted skriver i et meget levende sprog, der afspejler en nær føling med politik og politikeres tænkemåde. Han har dertil bevaret en positiv holdning til det parlamentariske liv, som det leves i Danmark, trods den ubehagelige atmosfære af »nid og nag og gensidig mistænkksomhed« (s. 114), der kunne konstateres specielt i 1975.

Fremstillingen er spændende som en bedre kriminalroman. Selvom man kender resultatet, overraskes man gang på gang af det komplicerede spil, der faktisk foregik mellem partierne. Mere foruroligende er det at få dokumenteret, at partierne ikke altid selv havde kontrol over begivenhederne. Der er spegede situationer og taktiske manøvrer i læssevis. Kaarsted taler om, at tidligere tiders forholdsvis ukomplicerede rådgivning vedrørende regeringsdannelser i 1975 havde udviklet sig til »et stadig mere pokeragtigt spil« (s. 111). Selv en habil spilteoretiker vil komme på en prøve i et forsøg på at forklare aktørernes handlinger og det deraf

følgende resultat, selv bortset fra »de mere psykologiske imponderabilier såsom personlige sympatier og antipatier« (s. 115), der også spillede en rolle. Kaarsted er overbevist om, at partierne altid vil lade de taktiske hensyn være overordnede, og tilføjer: »...man kan så kun glæde sig over, at den samlede sum af råd hidtil ikke har bragt dansk parlamentarisme ud i nødretlige vanskeligheder« (s. 91). Komplexiteten skyldes til dels de mange partier, hvoraf nogle havde begrænsede erfaringer i det parlamentariske spil (jf. s. 111, 114). Men det har utvivlsomt også stor betydning, at selve spillereglerne hverken er helt klare eller fuldstændige. De kan ligefrem indbyde til dårligt spil.

Kaarsted indleder bogen med et kapitel på få sider om »Spillereglerne og grundloven«. Grundloven giver nok regler for, hvordan en regering kan afsættes, men ikke for, hvordan den kan dannes. Derfor, er Tage Kaarsteds synspunkt, har vi kun den parlamentariske praksis at holde os til. Problemet med denne løsning er imidlertid, at parlamentarisk praksis og tolkningen af, hvad samme måtte kræve af aktørerne i aktuelle situationer, befinder sig i det »grå område mellem jura og politik« (s. 14). Derfor strides de i spørgsmålet interesserede politikere, politologer, retskyndige, historikere med flere.

Den parlamentariske praksis har i sagens natur udviklet sig siden 1901 og kan til stadighed ændres. Hvad er da de for tiden faste holdepunkter? Kaarsted synes at pege på følgende:

- når der er usikkerhed omkring udpegningen af en ny regering, skal partilederne rådgive monarken (Amalienborg-runde, s. 12)
- hvis rådene entydigt anviser en flertalsregering eller en mindretalsregering med tilsagn om støtte fra et flertal, er monarken bundet heraf (s. 13)
- hvis intet flertal tegner sig som ovenfor nævnt, er opgaven at tilvejebringe den mindretalsregering, som har de største overlevelsesmuligheder (s. 13)
- den fungerende statsminister og ikke monarken har ansvaret for fortolkningen af partiernes mulige uldne udtalelser (s. 14)
- det er tilladt at udpege en »kongelig undersøger« på basis af partiernes råd i de(n) indledende fase(r) af processen (s. 16)
- partierne er ikke bundet af særlige normer med hensyn til udformningen af de råd, der gives (s. 91)

Når mange partier spiller efter disse regler, kan det ikke undre, at spillet undertiden bliver særdeles kompliceret, for ikke at sige kaotisk. Desuden er der jævnligt diskussion om den faktiske adfærds overensstemmelse med spillereglerne. Flere fungerende statsministre er for eksempel blevet kritiseret for at have misbrugt rollen som den, der rådgiver monarken i sidste instans. Principielt betragtet kunne der derfor være al mulig grund til at præcisere spillereglerne. Det mener Kaarsted imidlertid ikke.

Tanken om at give Folketingets formand en central rolle i regeringsdannelsesproceduren afvises med forskellige argumenter (s. 14f), der dog næppe er holdbare. At Folketingets formand skulle være mindre upartisk end den fungerende statsminister er ikke umiddelbart indlysende. Kaarsteds mere tekniske indven-

tinger mod tanken ser helt bort fra, at et sådant system fungerer i Sverige. Måske burde man i Danmark interessere sig mere for det svenske system, der indførtes i 1974.

Som ovenfor berørt, er det Kaarsteds – og vel efterhånden næsten alle andres – opfattelse, at monarken ifølge spillereglerne skal følge det råd, der gives af den fungerende statsminister. Sidstnævnte kan naturligvis rådføre sig med hvem som helst, herunder sin departementschef. Indirekte synes Kaarsted imidlertid at tillægge monarken en selvstændig rolle. Det fremgår nemlig af undersøgelsen, at kabinetssekretæren flere gange tog selvstændige initiativer »på Monarkens vegne« (s. 105, 109, 116), og at Kaarsted finder disse ikke blot legitime, men også nærmest fortræffelige. Her er da vist noget, som ikke rigtig hænger sammen. Hvis dronningen skal være parlamentarisk passiv, så skal hendes private embedsmænd vel også?

Kaarsted har iøvrigt også en kommentar til ideen om at afskaffe statsministerens grundlovssikrede opløsningsret. Den ide er han modstander af. Hans fornuftige argument er, at man ved en radikal forandring af et enkelt forfatningsmæssigt instrument risikerer utilsigtede konsekvenser på andre områder (s. 10). Argumentets rækkevidde er dog trods alt begrænset. Det er ikke til hinder for, at man overvejer en nærmere regulering af de omstændigheder, hvorunder opløsningsretten kan benyttes, dersom en grundlovsændring engang skulle blive aktuel.

Det bør tilføjes, at bogen ud over analysen af regeringsdannelsen i 1975 har en udførlig og spændende fremstilling af det spegede spil om regeringsdannelsen efter jordskredsvalget i 1973, der resulterede i den smalle venstre-regering til stor fortrydelse for nogle andre partier. Desuden er der korte og nyttige oversigter over regeringsdannelserne i perioden 1957-1972. Begge dele forøger bogens værdi. Kaarsted antyder mod slutningen (s. 112), at yderligere forskningsopgaver ligger foran, herunder ikke mindst vedrørende SV-regeringens tilblivelse i 1978 og firkløverregeringens dannelse i 1982. Som Kaarsted også når at få registreret i bogen, er der endelig en ny VKR/KVR-regering at interessere sig for. Vi venter med spænding på mere herom.

Endelig må noteres, at bogen er blevet til som led i et forskningsinitiativ under Statens Humanistiske Forskningsråd med titlen »Dansk politik under forandring 1945-85« (en betænkning, som Kaarsted var medforfatter til, er udsendt herom i december 1987). Der er grund til at rose SHF og Tage Kaarsted for dette tidlige resultat af initiativet. Gad vide om Statens samfundsvidenskabelige Forskningsråd kunne lære noget af det?

Erik Damgaard
Institut for Statskundskab